

ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΑΣ

Ιερωσύνη, εθνεγερσία, σύγχρονη ζωή

Επιμέλεια

Κων/νος Χαριλ. Καραγκούνης
Αναπληρωτής Καθηγητής

Σπυριδούλα Γρ. Κωσταρά
Επίκουρη Καθηγήτρια

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΓΡΗΓΟΡΗ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΑΣ

Πρακτικά
Β΄ Διεπιστημονικού Συνεδρίου

«Ιερωσύνη, Εθνεγερσία,
σύγχρονη Ζωή»

Τετάρτη 12 - Παρασκευή 14 Μαΐου 2021

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΗ®

ΑΘΗΝΑ 2022

Εκδοτική Επιτροπή:

Πρόεδρος: καθ. Μιχαήλ Μαντζανάς
Μέλη: αν. καθ. π. Βασίλειος Θερμός
αν. καθ. Κων/νος Χαριλ. Καραγκούνης
αν. καθ. Αθανάσιος Παπαθανασίου
επ. καθ. π. Δημήτριος Κουτσούρης
επ. καθ. Σπυριδούλα Γρ. Κωσταρά
επ. καθ. Βασιλική Β. Μαυροσκά

Επιμέλεια Εκδόσεως:

αν. καθ. Κων/νος Χαριλ. Καραγκούνης
επ. καθ. Σπυριδούλα Γρ. Κωσταρά

Σχεδιασμός εξωφύλλου:

Γεώργιος Κουφός (E: gio_koufos@yahoo.com – W: gkoufos.com)

Σελιδοποίηση:

Γιάννης Καρδαμίτσης (parisart@otenet.gr)

ISBN 978-960-612-407-5

Copyright © 2022

Ιπποκράτους 43, 106 80 Αθήνα, τηλ. 210 3637016, fax: 210 3626646
[http: www.grigorisbooks.gr](http://www.grigorisbooks.gr) • e-mail: info@grigorisbooks.gr

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή και μετάδοση, στο σύνολο ή εν μέρει, έστω και μίας σελίδας ή και περιληπτικά, κατά παράφραση ή διασκευή, του παρόντος βιβλίου με οποιονδήποτε τρόπο (μηχανικό, ηλεκτρονικό, τηλεοπτικό, φωτοτυπικό, ηχογραφήσεως κ.τ.λ.) χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη (Ν. 2121/93, άρθρο 51). Η απαγόρευση αυτή ισχύει και για Δημόσιες Υπηρεσίες, Βιβλιοθήκες, Πανεπιστήμια, Οργανισμούς κ.τ.λ. (άρθρο 18). Οι παραβάτες διώκονται (άρθρο 13) και επιβάλλονται κατά τον νόμο κατάσχεση, αστικές και ποινικές κυρώσεις (άρθρα 64-66).

Περιεχόμενα

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΙ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

Αθανάσιος Καψάλης	11
Μιχαήλ Κ. Μαντζανάς	13
Βασιλική Β. Μαυροσκά	15
Πρωτοπρεσβύτερος π. Βασίλειος Θερμός	17
Ανάργυρος Παπαρίδης	20

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ ΕΠΙΣΗΜΩΝ

Ιερώνυμος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος	25
Αυγουστίνος Μητροπολίτης Γερμανίας	27
Αμβρόσιος Μητροπολίτης Κορέας και Ιαπωνίας	29
Χρυσόστομος Μητροπολίτης Χαλκίδος, Ιστιαίας και Βορείων Σποράδων	31
Κύριλλος Μητροπολίτης Κηφισίας, Αμαρουσίου και Ωρωπού . . .	32
Απόστολος Μπουρνέλης	34
Μαρία Ράπτη	36
Πρόγραμμα Συνεδρίου	47

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Κεντρική Ομιλία τού Συνεδρίου. Ορθοδοξία και Διαφωτισμός Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης	53
--	----

- Στρογγυλή Τράπεζα: Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός, Ελευθερία - Εθνεγερσία.
Ο ρόλος του Κλήρου στην εμπραγμάτωσή τους. Αντίλαλοι στο σήμερα
«Όποιος ἐλεύθερα συλλογᾶται, συλλογᾶται καλά»
Δρ Δρ Βασιλική Β. Μαυροσκά 65
- Στρογγυλή Τράπεζα: Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός, Ελευθερία - Εθνεγερσία.
Ο ρόλος του Κλήρου στην εμπραγμάτωσή τους. Αντίλαλοι στο σήμερα
**Επιρροές τῆς Δυτικῆς Θεολογίας και Πνευματικότητος
στην διαμόρφωση και διατύπωση της Νέας Μεθόδου
τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης (1814 κ.εξ.) υπό το “πνεύμα”
τοῦ Ευρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ**
Κωνσταντῖνος Χαριλ. Καραγκούνης 73
- Στρογγυλή Τράπεζα: Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός, Ελευθερία - Εθνεγερσία.
Ο ρόλος του Κλήρου στην εμπραγμάτωσή τους. Αντίλαλοι στο σήμερα
**Ο ηγεσιακός επικοινωνιακός ρόλος του Ιερού Κλήρου
και η συμβολή του στην Επανάσταση του 1821**
Σπυριδούλα Γρηγ. Κωσταρά 87
- Οι ἔννοιες θρησκεία και γένος στα πολιτικά κείμενα του
Ελληνικοῦ κράτους [1821-1833]. Μια ἐπάλληλη γλωσσική
προσέγγιση**
Μανώλης Γ. Ανδρουλιδάκης 97
- Διδασκαλία Πατρική vs Ἀδελφική Διδασκαλία:
θεολογική θεμελίωση εθελοδοουλείας ἢ πολιτικῆς ελευθερίας**
Κωνσταντῖνος Γεωργιάδης 117
- Περιεχόμενο και στρεβλώσεις της πνευματικῆς πατρότητας:
Ο Λόγος του Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σαμουήλ
Χαντζερή που εκφωνήθηκε την Κυριακή της Ορθοδοξίας
του 1767**
Αρχιμανδρίτης π. Τιμόθεος Γεωργίου 137
- Το κήρυγμα τοῦ Κισάμου καὶ Σελίνου Εἰρηναίου Γαλανάκη:
ἀπό τὸν ἔθνομάρτυρα Μελχισεδέκ (1821) στὴν ἐπανάσταση
τῶν συνειδήσεων (1981)**
Δρ Κωνσταντῖνος Β. Ζορμπᾶς 157

Ναύαρχος Θεόδωρος Ουσακώφ: Ρώσος εθνικός ήρωας ή άγιος της Ρωσικής Εκκλησίας; <i>Ειρήνη Κασάπη</i>	177
«Έλληνική Νομαρχία, Άνωνύμου του Έλληνο»: στάση αντιεκκλησιαστική ή κριτική στον Κλήρο; <i>Κωνσταντίνα Κατσαρού</i>	189
Η τέχνη του «ποιμαίνειν» και η τέχνη του «επιχειρείν». Μια acta non verba πρόταση μεθοδολογικής αξιοποίησης της σύγχρονης επιστημονικής γνώσης στην προοπτική της βελτίωσης του παρεχόμενου ποιμαντικού έργου στη σύγχρονη πραγματικότητα <i>Αθανάσιος Β. Κολιοφούτης</i>	199
Θεωρία και πράξη περί ιερωσύνης. Μία μελέτη περίπτωσης στα μέσα του 18ου αι. <i>Χριστίνα Κολοβού</i>	213
«Ιερωσύνη γαρ εστιν το πάντων αγαθών εν ανθρώποις αναβεβηκός». Επισημάνσεις στην Αποστολική ιερωσύνη <i>Πρωτοπρεσβύτερος π. Δημήτριος Κουτσούρης</i>	223
Ιερωσύνη και λατρεία στις Διδαχές του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού. Ερμηνευτικές διατυπώσεις πρότερες της Εθνεγερσίας και επίκαιρες της σύγχρονης Ζωής <i>π. Σπυρίδων Κωνσταντής</i>	239
Η Ποιμαντική Απολογητική της Ελλαδικής Εκκλησίας μέσα από το δελτίο της «προς το λαό», για θέματα σύγχρονων προκλήσεων και προβληματισμών. Με αφορμή την εθνική παλιγγενεσία <i>Τριαντάφυλλος Κ. Μπολτέτσος</i>	255
Ιεροσύνη και ένοπλος αγώνας: Μια ανατροπή που βαφτίστηκε «κανονικότητα» <i>Θανάσης Ν. Παπαθανασίου</i>	271

A. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος

- Πρωτοπρεσβύτερος **Βασίλειος Θερμός**, Αναπληρωτής Καθηγητής (Ποιμαντική)

Μέλη

- **Ανάργυρος Παπαρίδης**, Πρόεδρος Α.Ε.Α.Α. - Αναπληρωτής Καθηγητής (Χριστιανική και Βυζαντινή Αρχαιολογία και Τέχνη)
- **Αθανάσιος Καψάλης**, Αναπληρωτής Καθηγητής (Γενική Εκκλησιαστική Ιστορία)
- **Μιχαήλ Μαντζανάς**, Αναπληρωτής Καθηγητής (Αρχαία Ελληνική & Βυζαντινή Φιλοσοφία)
- **Κωνσταντίνος Χαρίλ. Καραγκούνης**, Αναπληρωτής Καθηγητής (Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική)
- **Αθανάσιος Ν. Παπαθανασίου**, Αναπληρωτής Καθηγητής (Ιεραποστολική, Διαπολιτισμική Χριστιανική Μαρτυρία και Διάλογος)
- **Δημήτριος Πασσάκος**, Επίκουρος Καθηγητής (Καινή Διαθήκη)
- Πρωτοπρεσβύτερος **Δημήτριος Κουτσούρης**, Επίκουρος Καθηγητής (Εκκλησιαστική Γραμματεία)
- **Βασιλική Β. Μαυροσκά**, Επίκουρη Καθηγήτρια (Δογματική)
- **Σπυριδούλα Γρηγ. Κωσταρά**, Επίκουρος Καθηγήτρια (Ψυχολογία τής Επικοινωνίας)

B. ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος

- **Βασιλική Β. Μαυροσκά**, Επίκουρη Καθηγήτρια (Δογματική)

Μέλη

- **Κωνσταντίνος Χαρίλ. Καραγκούνης**, Αναπληρωτής Καθηγητής (Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική)
- **Αθανάσιος Ν. Παπαθανασίου**, Αναπληρωτής Καθηγητής (Ιεραποστολική, Διαπολιτισμική Χριστιανική Μαρτυρία και Διάλογος)
- **Σπυριδούλα Γρηγ. Κωσταρά**, Επίκουρος Καθηγήτρια (Ψυχολογία τής Επικοινωνίας)

- **Λαμπρινός Πλατυπόδης**, Ε.Δι.Π. (Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία & Φιλολογία)
- **Κωνσταντίνος Παπαπαναγιώτου**, Ε.Δι.Π. (Συντήρηση Έργων Τέχνης & Αρχαιοτήτων)

Γ. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

- **Κωνσταντίνος Παπαπαναγιώτου**, Ε.Δι.Π. (Συντήρηση Έργων Τέχνης & Αρχαιοτήτων)
- **Γεώργιος Τσουκλείδης**, Τμήμα Οικονομικών
- **Ιωάννα Θαλάσση**, Τμήμα Φοιτητικής Μέριμνας

Δ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

- **Πολίνα Κοντογιάννη**, Γραμματέας ΑΕΑΑ
- **Βασιλική Μπερέτη**, Τμήμα Φοιτητικής Μέριμνας
- **Αγγελική Μόσχου**, Τμήμα Προσωπικού

Ε. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

- **Νέλλη-Πηνελόπη Κοντογιάννη**, Ε.Δι.Π. (Ψυχολογία)
- **Μαρία Παζάρσκη**, Ε.Δι.Π. (Παλαιά Διαθήκη)

ΣΤ. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΩΝ

Αφίσα:

- **Κωνσταντίνος Παπαπαναγιώτου**, Ε.Δι.Π. (Συντήρηση Έργων Τέχνης & Αρχαιοτήτων)
- **Μαρία Μπούρμπουλη**, Βιβλιοθηκονόμος

Πρόγραμμα - Φυλλάδιο:

- **Κωνσταντίνος Χαρίλ. Καραγκούνης**, Αναπληρωτής Καθηγητής (Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική)

- Σπυριδούλα Γρηγ. Κωσταρά, Επίκουρος Καθηγήτρια (Ψυχολογία τής Επικοινωνίας)

Z. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

- Δέσποινα Πάνου, Ε.Δι.Π. (Αγγλική Φιλολογία)
- Αγλαΐα Γεωργούση, Αποσπασμένη Διδάσκουσα της Α.Ε.Α.Α. (Αγγλική Φιλολογία)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

2ο Διεπιστημονικό Συνέδριο της Α.Ε.Α.Α.: «Ιερωσύνη - Εθνεγερσία - σύγχρονη Ζωή»

ΤΕΤΑΡΤΗ 12 ΜΑΪΟΥ 2021

ΕΠΙΣΗΜΗ ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

1 9:00 ΒΑΣΙΛΙΚΗ Β. ΜΑΥΡΟΣΙΚΑ
Πρόεδρος της Οργ.Επ. του Συνεδρίου
2 π. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΘΕΡΜΟΣ
Πρόεδρος της Επ.Επ. του Συνεδρίου
3 ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ ΕΠΙΣΗΜΩΝ

ΑΝΑΡΓΥΡΟΣ ΠΑΠΑΡΙΑΔΗΣ
Πρόεδρος του Α.Σ. της Α.Ε.Α.Α.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ 1η

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ : ΑΝΑΡΓΥΡΟΣ ΠΑΠΑΡΙΑΔΗΣ

4 9:45 ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ ΠΛΑΤΥΠΟΔΗΣ
5 10:15 ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΑΝΔΡΟΥΛΙΔΑΚΗΣ
6 10:45 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΚΑΤΣΑΡΟΥ
11:15 ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

ΚΗΡΥΞΗ ΕΝΑΡΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΑΕΑΑ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ 2η

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ : ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΑΨΑΛΗΣ

7 11:30 ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ
8 12:15 ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
12:45 ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ: ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ
ΙΕΡΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΕΝΟΠΛΟΣ ΑΓΩΝΑΣ. ΜΙΑ ΑΝΑΤΡΟΠΗ ΠΟΥ ΒΑΦΤΙΣΤΗΚΕ "ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑ"

ΣΥΝΕΔΡΙΑ 3η

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ : ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΑΝΔΡΟΥΛΙΔΑΚΗΣ

9 13:00 π. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΒΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ
10 13:30 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ
11 14:00 ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΚΛΗΡΗΣ
14:30 ΛΗΞΗ Α΄ ΗΜΕΡΑΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΑΓΙΟΙ ΩΣ ΑΥΤΟΧΕΙΡΕΣ: ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΩΝ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ
"ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΠΑΤΡΙΚΗ" vs "ΑΔΕΛΦΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ": ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΕΘΕΛΟΔΟΥΛΕΙΑΣ Η΄ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ;
ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

2^ο Διεπιστημονικό Συνέδριο της Α.Ε.Α.Α.: «Ιερωσύνη - Εθνεγερσία - σύγχρονη Ζωή»

ΠΕΜΠΤΗ 13 ΜΑΪΟΥ 2021

ΣΥΝΕΔΡΙΑ 4η

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ : ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΝΤΖΑΝΑΣ

- 12 9:00** ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΣΑΠΗ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΟΥΣΑΚΩΦ: ΡΩΣΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ Ή ΑΓΙΟΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ;
ΤΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΤΟΥ ΚΙΣΑΜΟΥ ΚΑΙ ΣΕΛΙΝΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ ΓΑΛΑΝΑΚΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΑ ΜΕΛΧΙΣΕΔΕΚ (1821)
ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΝ
- 13 9:30** ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΖΟΡΜΠΑΣ
- 14 10:00** ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΛΟΒΟΥ
ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ ΠΕΡΙΕΡΩΣΥΝΗΣ. ΜΙΑ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ 18ου ΑΙΩΝΑ
- 15 10:30** Π. ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ
ΙΕΡΩΣΥΝΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ ΣΤΙΣ ΔΙΔΑΧΕΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΟΛΟΥ. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΥΠΩΣΕΙΣ ΠΡΟΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΘΝΕΓΕΡΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΑΙΡΕΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΖΩΗΣ
- 11:00** ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ 5η

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ : ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΖΟΡΜΠΑΣ

- 16 11:15** Π. ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ ΜΑΝΩΛΗΣ
Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 1821 (ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ)
- 17 11:45** ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ
Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΣΑΜΟΥ ΚΑΙ ΙΚΑΡΙΑΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ Β' (1815-1834) ΚΑΙ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΣΤΗ ΣΑΜΟ
- 18 12:15** ΟΛΥΜΠΙΑ-ΜΑΡΙΑ ΠΟΝΤΙΚΗ
Ο ΑΓΙΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ ΚΑΙ ΣΤΗ ΒΑΡΥΣΗΜΑΝΤΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΣΤΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ
- 12:45** ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ 6η - ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ - ΕΘΝΕΓΕΡΣΙΑ.
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΜΠΡΑΓΜΑΤΩΣΗ ΤΟΥΣ. ΑΝΤΙΛΛΑΟΙ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ : Π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΟΥΤΣΟΥΡΗΣ

- 19 13:00** ΒΑΣΙΛΙΚΗ Β. ΜΑΥΡΟΣΚΑ
"ΟΠΟΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΣΥΛΛΟΓΑΤΑΙ, ΣΥΛΛΟΓΑΤΑΙ ΚΑΛΑ"
- 20** ΚΩΝΙΝΟΣ ΧΑΡΙΛ. ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΣ
ΕΠΙΡΡΟΕΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΤΗΣ ΨΑΛΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ (1814 κ.εξ.) ΥΠΟ ΤΟ "ΠΝΕΥΜΑ" ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ
- 21** ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑ ΓΡΗΓ. ΚΩΣΤΑΡΑ
Ο ΗΓΕΣΙΑΚΟΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΚΛΗΡΟΥ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821
- 14:15** ΛΗΞΗ Β' ΗΜΕΡΑΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

2^ο Διεπιστημονικό Συνέδριο της Α.Ε.Α.Α.: «Ιερωσύνη - Εθνεγερσία - σύγχρονη Ζωή»

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 14 ΜΑΪΟΥ 2021

ΣΥΝΕΔΡΙΑ 7η

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ: ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ ΜΠΟΛΤΕΤΣΟΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΤΡΕΒΛΩΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΛΟΓΟ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ ΣΑΜΟΥΗΛ ΧΑΝΤΖΕΡΗ

"ΙΕΡΟΣΥΝΗ ΓΑΡ ΕΣΤΙΝ ΤΟ ΠΑΝΤΩΝ ΑΓΓΩΝ ΕΝ ΑΝΘΡΩΠΟΙΣ ΑΝΑΒΕΒΗΚΟΣ" - ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΙΕΡΑΤΙΚΩΝ ΚΛΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ: ΝΕΕΣ ΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ

22	9:00	π. ΤΙΜΟΘΕΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
23	9:30	π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΟΥΤΣΟΥΡΗΣ
24	10:00	π. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΘΕΡΜΟΣ
	10:30	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ 8η

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ: ΕΙΜΜΑΝΟΥΗΛ ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ

Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΟΥ ΙΕΡΕΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ - "ΜΗ ΑΠΟΡΡΙΨΗΣ ΜΕ ΕΙΣ ΚΑΙΡΟΝ ΓΗΡΟΣ" (ΨΑΛΜ. 70, 9)

Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ "ΠΟΙΜΑΙΝΕΙΝ" ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ "ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ". ΜΙΑ ΑΣΤΑ ΝΟΝ ΝΕΒΑ ΠΡΟΤΑΣΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΟΥ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η ΑΠΟΙΕΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΙΕΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΩΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ

25	10:45	π. ΧΡΗΣΤΟΦΟΡΟΣ ΧΡΟΝΗΣ
26	11:15	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΛΙΟΦΟΥΤΗΣ
27	11:45	ΠΕΤΡΟΣ ΦΑΡΑΝΤΑΚΗΣ
	12:15	ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ 9η

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΣΣΑΚΟΣ

ΙΕΡΑΤΕΙΟ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΑ ΙΕΡΑ ΣΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟ ΙΣΡΑΗΛ. ΒΙΒΛΙΚΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΓΚΡΑΦΙΤΙ ΩΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΜΑ

Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΜΜΑΔΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΗΣ "ΠΡΟΣ ΤΟ ΛΑΟ" ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΠΡΟΚΛΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΩΝ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ

28	12:30	ΧΡΥΣΘΩΔΑΛΑΝΤΗ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΥ
29	13:00	ΝΑΪΡΑ ΣΤΕΡΓΙΟΥ
30	13:30	ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ ΜΠΟΛΤΕΤΣΟΣ

ΣΥΝΟΨΗ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ - ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

31	14:00	π. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΘΕΡΜΟΣ
32	14:15	ΑΝΑΡΓΥΡΟΣ ΠΑΠΑΡΙΔΗΣ
	14:30	ΛΗΞΗ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

**Στρογγυλή Τράπεζα:
Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός, Ελευθερία - Εθνεγερσία.
Ο ρόλος του Κλήρου στην εμπραγμάτωσή τους.
Αντίπαλοι στο σήμερα**

Επιρροές τής Δυτικής Θεολογίας και Πνευματικότητας στην διαμόρφωση και διατύπωση της Νέας Μεθόδου τής Ψαλτικής Τέχνης (1814 κ.εξ.) υπό το "πνεύμα" τού Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού

Κωνσταντίνος Χαριθ. Καραγκούνης

Παρότι η μουσική ως φυσικό φαινόμενο είναι μία, Δυτική Μουσική και Ελληνορθόδοξη Λατρευτική Μουσική¹ αποτελούν δύο τελείως διαφορετικούς μεταξύ τους μουσικούς κόσμους. Η σύγχρονη Συγκριτική Μουσικολογία και η Εθνομουσικολογία έχουν προσφέρει πολλές μελέτες για τις ομοιότητες και διαφορές ή τις επιδράσεις μεταξύ Δυτικής Μουσικής και Ψαλτικής Τέχνης. Η Μουσική Ανθρωπολογία αναζητά τα αίτια της διαφορετικότητας των δύο τεχνών σε ιστορικές, πολιτικές, κοινωνικές, ανθρωπολογικές ή θρησκευτικές συνθήκες. Πολλά, πάλι, έχουν γραφή από Βυζαντινομουσικολόγους περί επιρροών τού Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού στην διαμόρφωση της

1. Τον όρο οφείλουμε στον αείμνηστο π. Γεώργιο Μεταλληνό. Πρόκειται για την σύγχρονη Ψαλτική Τέχνη κατά το σύστημα της «Νέας Μεθόδου» αναλυτικής σημειογραφίας, που καθιερώθηκε το 1814 και αντικατέστησε την παλαιά στενογραφική - μνημοτεχνική μέθοδο.

«Νέας Μεθόδου» τῆς Ψαλτικής. Εντούτοις, ὅσα κατατίθενται, δεν εἶναι πάντοτε πλήρη ἢ πλήρως τεκμηριωμένα, οὔτε πάντοτε πειστικά. Κάτι διαφεύγει τῆς προσοχῆς τῶν ερευνητῶν.

Προσωπικῶς θεωρῶ, ὅτι ἡ θεολογία καὶ ἡ πνευματικότητα τῶν δύο κόσμων διαφοροποίησαν τὴν μουσικὴ αὐτῶν καὶ ὄχι (μόνο) οἱ ιστορικές, πολιτικές, κοινωνικές, ἀνθρωπολογικές ἢ θρησκευτικές συνθήκες· ἀλλῶστε, θεωρῶ, ὅτι ὅλες αὐτές οἱ συνθήκες διαμορφώνονται βάσει τῶν «πιστεύω» καὶ τῶν ἠθικοθρησκευτικῶν βιωμάτων τῶν λαῶν, δηλαδή, ἀπὸ το πῶς ἀντιλαμβάνονται τὸν Θεὸ καὶ προσαρμόζουν τὸν βίο τους στὶς περὶ Θεοῦ ἀντιλήψεις τους. Ὅπως τὸ Ορθόδοξο βίωμα διαμόρφωσε τὶς θρησκευτικές καὶ λειτουργικές τέχνες στὴν Ἀνατολή (ναοδομία, εἰκονογραφία, υμνογραφία, κ.λπ.), ἔτσι καὶ ὁ χριστιανικὸς Βυζαντινὸς καὶ μετὰ-Βυζαντινὸς πολιτισμὸς σφυρηλάτησε τὴν λατρευτικὴ τῆς μουσικῆ σύμφωνα με τὶς προσληφθείσες παραστάσεις τοῦ ἀπὸ τὴν Ορθόδοξη πίστη (θεολογία) καὶ με τὴν προβολή - ἐφαρμογή αὐτῆς τῆς πίστεως στὴν καθημερινότητά τοῦ (βίωμα). Ἀντιστοιχῶς, ὁ τρόπος με τὸν ὁποῖο ἡ Δύση ἀντιλαμβάνεται - μεταχειρίζεται τὴν μουσικὴ καὶ διατυπώνει τὴν θεωρία τῆς, εἶναι προϊόν τῆς δυτικῆς θεολογικῆς σκέψεως καὶ πνευματικότητος.

Ὅταν τὸ 1814 ἀντικατεστάθη ἡ παλαιὰ ψαλτικὴ στενογραφία με τὴν Νέα Μέθοδο, τὸ νέο σύστημα χρειάστηκε τὴν διατύπωση ἐνὸς μουσικοθεωρητικοῦ πλαισίου, προκειμένου νὰ τεκμηριώνεται ἀπ' αὐτό. Ὅμως, ἡ Βυζαντινὴ καὶ μετὰ-Βυζαντινὴ ψαλτικὴ παράδοση δεν ἐγνώριζε ἀναλυτικὰ θεωρητικὰ συγγράμματα, ὅπως τὰ ξέρουμε σήμερα γιὰ τὴν Ἑυρωπαϊκὴ καὶ τὴν Βυζαντινὴ Μουσικὴ. Οἱ μαθητευόμενοι φάλτες μάθαιναν Ψαλτικὴ ἀπὸ τοὺς δασκάλους τοὺς διὰ τῆς «προφορικότητος», χωρὶς θεωρητικὰ εγχειρίδια, με μίαν ὀλιγοσέλιδη «Προθεωρία», ἓναν ἀπλὸ κατάλογο τῶν σημαδοφῶνων καὶ τῶν λοιπῶν χρειδῶν.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Δυρραχίου Χρῦσανθος ἐκ Μαδύτων, ὁ θεωρητικὸς τῆς Νέας Μεθόδου (1770-1846), ἐγκρατῆς τῆς Δυτικῆς Μουσικῆς καὶ ἐμποτισμένος ἀπὸ τὸν ἐυρωπαϊκὸ Διαφωτισμὸ, συνέγραψε ἓνα θεωρητικόν², με ὁδηγὸ κάποιον γαλλικὸ μουσικοθεωρητικὸ σύγγραμ-

2. Θεωρητικὸν Μέγα τῆς Μουσικῆς, ἴτοι βιβλίον διδακτικόν καὶ πολύτιμον τῆς Μουσικῆς Ἐπιστήμης καὶ σύγγραμμα περὶ τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Michele Weis, Τεργέστη 1832.

μα. Είναι πλέον αποδεδειγμένο³, ότι το πρώτο θεωρητικό τής Ψαλτικής, το οποίο μέχρι σήμερα αντιγράφεται τυφλά από τα μεταγενέστερα θεωρητικά εγχειρίδια Βυζαντινής Μουσικής, βασίστηκε σε δυτικά μουσικοθεωρητικά πρότυπα.

Εξαιτίας, λοιπόν, του Θεωρητικού τού Χρυσάνθου παρεισέφρησαν και καθιερώθηκαν στην θεωρία τής Ψαλτικής πολυάριθμες νεοφανείς θεωρητικές διατυπώσεις (όροι), βασισμένες σε δυτικές οπτικές τής μουσικής και, το χειρότερο, προέκυψαν ποικίλες ασυμβατότητες⁴ μεταξύ τής νεοδιατυπωθείσης θεωρίας και της έκπαιδι διαμορφωμένης ψαλτικής παραδόσεως. Προχωρώ αμέσως στην τεκμηρίωση όσων ισχυρίζομαι.

i. Η Ονομασία. Η ονομασία «**Βυζαντινή Μουσική**» που επεβλήθη στην Ελληνορθόδοξη Λατρευτική Μουσική από ευρωπαίους μελετητές αντί της παλαιάς «Ψαλτική» ή «Παπαδική» Τέχνη, είναι προϊόν δυτικών ιδεοληψιών, οι οποίες έχουν θεολογικά ερείσματα. Είναι γνωστό πότε, από ποιόν και γιατί επεβλήθη ο όρος «**Βυζαντινός**», ποίων θρησκευτικοπολιτικών ιδεοληψιών υπήρξε όχημα και ποίους σκοπούς εξυπηρέτησε και ακόμη υπηρετεί.

ii. Η Σημειογραφία (Μουσική Γραφή). Οι διαφοροποιήσεις των δύο μουσικών κόσμων αρχίζουν να γίνονται εύκολα εμφανείς με μία απλή ματιά στην μουσική τους γραφή.

- Στην Δυτική μουσική η γραφή πέρασε από μία εξελικτική πορεία και κατέληξε στο οικείο σε όλους σύστημα του **Πενταγράμμου**.

- Στο Βυζάντιο η Σημειογραφία ήταν εξέλιξη των Σημείων Προσωδίας και Στίξεως της Ελληνικής γλώσσης και απετελείτο από πλήθος

3. Βλ. Κωνσταντινίδου Αντ., Ι., «Η θεωρητική μεταρρύθμιση και ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός. Κίνητρα και επιρροές στο έργο τού Χρυσάνθου», στον τόμο *Μουσική και Μουσικολογία. Παρόν και Μέλλον. Πρακτικά διατμηματικού συνεδρίου, Θεσσαλονίκη, 21 - 23 Νοεμβρίου 2014*, έκδοση του Τμήματος Μουσικών Σπουδών τού Ε.Κ.Π.Α. και του Τμήματος Μουσικών Σπουδών τής Σχολής Καλών Τεχνών τού Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 90 - 98. Ρωμανού Καίτης, «Περί των δυτικών πηγών τού “Θεωρητικών Μέγα τής Μουσικής”», στον τόμο, *Συμβολή στη Μνήμη Γεωργίου Στ. Αμαργιανάκη (1936 - 2003). Μελέτες και κείμενα συναδέλφων και μαθητών του*, έκδοση του Τμήματος Μουσικών Σπουδών τού Ε.Κ.Π.Α., Αθήνα 2013, σελ. 308 - 330.

4. Αναφέρω μόνο την με προκρούστειο τρόπο εφαρμογή Οκταχόρδων Κλιμάκων στους ήχους τής Ψαλτικής, αντί των από αιώνων Πενταχόρδων Συστημάτων.

Σημαδίων αγχιστροειδούς μορφής, χωρισμένων σε ποικίλες ομάδες, αναλόγως με την λειτουργία τους εντός τού μουσικού κειμένου.

- Οι Νότες στο Πεντάγραμμο δείχνουν χρονική διάρκεια και αναλόγως σε ποιά Γραμμή ή Διάστημα ευρίσκονται, λαμβάνουν συγκεκριμένη ονομασία και τονικό ύψος. Αν απομονωθεί μία Νότα στο Πεντάγραμμο, πάλι γνωρίζουμε ποιά Νότα είναι. Εδώ, λοιπόν, οι Νότες είναι αυτόνομες.

- Στην Ψαλτική το πράγμα διαφέρει. Τα Φωνητικά Σημάδια δεν μπορούν να σταθούν και να λειτουργήσουν μόνα τους. Υπάρχει πάντοτε στην αρχή μία ένδειξη του ήχου και της Βάσεως της Κλίμακος (Μαρτυρία), ώστε το πρώτο Σημάδι μετά την ένδειξη εξαρτάται από αυτήν. Κάθε επόμενο Σημείο εξαρτάται άμεσα από το προηγούμενό του. Κανένας μουσικός Χαρακτήρας δεν μπορεί να σταθεί αυτόνομος· δεν γνωρίζεται η ταυτότητά του. Παίρνει υπόσταση από την θέση και την μετοχή του στο σύνολο, στην μουσική γραμμή, που εξαρτάται από την αρχική Μαρτυρία.

- Η Δύση επιδιώκει την αυτοκαταξίωση και αυτονόμηση του ατόμου και αυτό αποτυπώνεται στην μουσική της γραφή. Η αυτονόμηση ως θεολογική έννοια δηλώνει την διάθεση αποκοπής από τον Θεό και την «θεληματική» («θεληματάρικη» κατά τους μοναχούς) επιθυμία πνευματικής και βιοτικής αυτοδιαχειρίσεως, με τις γνωστές επιπτώσεις.

- Στην Ανατολή επιστάμεθα ότι εκτός μάνδρας το πρόβατο κινδυνεύει· εν τέλει, χάνεται. Κανείς δεν μπαίνει μόνος του και αυτονομημένος στην Βασιλεία τού Θεού, παρά μόνο χέρι - χέρι με τους αδελφούς του και μόνον εάν συνδέεται με την Αρχή, το Άλφα, τον Ιησού Χριστό. Η αυτονόμηση είναι εωσφορική επιλογή και κατάσταση. Αυτό δηλώνει με καθαρό και σαφή τρόπο η Σημειογραφία τής Ψαλτικής.

Η αναλυτικού τύπου Σημειογραφία τής Νέας Μεθόδου διατήρησε το πνεύμα αλληλοσυνδέσεως και αλληλεξαρτήσεως των Σημαδίων. Όμως, πολλάκις κινδύνεψε να καταργηθεί και αντικατασταθεί από το δυτικό Πεντάγραμμο ή από άλλου τύπου μεθόδους (αλφαβητικές ή αριθμητικές), οι οποίες, υπό το πνεύμα τού Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, εισηγούνται μουσικές γραφές με αυτονομημένη λειτουργία Των συμβόλων τους.

iii. Η Βυζαντινή Στενογραφία (Μνημοτεχνική Μέθοδος). Η Παλαιά Σημειογραφία ήταν στενογραφική - μνημοτεχνική. Πέντε - δέ-

κα σημάδια μαύρης και κόκκινης μελάνης έκρυβαν το μέλος μίας ολοκλήρου μουσικής φράσεως, το οποίο ο φάλλον ώφειλε να γνωρίζει από μνήμης, εξ ου και μνημοτεχνική μέθοδος. Έτσι επορεύθη και κατά την μετα-Βυζαντινή περίοδο επί οκτώ - εννέα αιώνες. Όποιος επιθυμεί να διαβάσει Παλαιά Σημειογραφία, πρέπει να μαθητεύσει επί μακρόν σε έγκυρο και έμπειρο διδάσκαλο και να ερευνήσει σε βάθος για να εύρη το κρυμμένο μέλος.

Αυτές είναι οι προϋποθέσεις για να ερευνήσει κανείς και τα κρυμμένα Μυστήρια του Θεού. Αρκεί μία ζωή μαθητείας στον λόγο/ Λόγο τού Θεού; Οφείλουμε να ερευνούμε εφ' όρου ζωής τας Γραφάς, για να ανακαλύψουμε το πολλάκις συγκεκαλυμμένο νόημά τους. Υπάρχει προκοπή, χωρίς έγκυρο και έμπειρο οδηγό; Τα πάντα στην Ορθοδοξία, άρα και η σημειογραφία τής Ψαλτικής, είναι αγιοπνευματορρυθμιστα, ώστε να κηρύσσουν ή να υπενθυμίζουν την ακρίβεια της πίστεως και να διδάσκουν.

Η ανάλυση της Παλαιάς Σημειογραφίας κατά τον ΙΘ' αιώνα διέλυσε αυτόν τον συμβολισμό. Φαίνεται, οι Τρεις Δάσκαλοι, οι ρυθμιστές τής Νέας Μεθόδου⁵, υπό το πνεύμα τού Διαφωτισμού, δεν έλαβαν υπ' όψη τους, απεμυθοποίησαν και παρέβλεψαν τις θεολογικές διαστάσεις τις οποίες έχει κάθε πτυχή τής Ψαλτικής. Μερικά ψήγματα στενογραφικότητας και μία ιδέα μνημοτεχνικότητας διετήρησαν μόνον οι λεγόμενοι Χαρακτήρες Ποιότητας ή Εκφράσεως της Νέας Μεθόδου. Φοβούμαι, όμως, ότι αυτό προέκυψε στο Νέο Σύστημα από διαίσθηση και όχι από επίγνωση.

iv. Πολυφωνία και Μονοφωνία. - Η ανάπτυξη και εξέλιξη της Δυτικής Μουσικής οδήγησε στο λαμπρό σύστημα της Πολυφωνίας, όπου μία σύνθεση αποδίδεται συγχρόνως από δύο, τρεις ή περισσότερες ομάδες φωνών. Κάθε φωνή εκτελεί μία αυτονομημένη διαφορετική μελωδία και όλες μαζί συμπλέκονται με έναν εντυπωσιακό και αξιοθαύμαστο ως προς την σύλληψη, την τεχνική και το αποτέλεσμα τρόπο.

- Η Ανατολή, πάλι, επέλεξε να παραμείνει στην Μονοφωνία, όπου μία μελοποίηση μπορεί να αποδίδεται από μεγάλη ομάδα Ψαλτών,

5. Εκτός από τον Χρύσανθο εκ Μαδύτων, είναι ο Γρηγόριος Πρωτοψάλτης της Μ.Χ.Ε. και ο Χουρμούζιος Γεωργίου ή Γεώργιος Χουρμούζιος, Χαρτοφύλαξ αυτός τής Μ.Χ.Ε.

όλοι όμως ψάλλουν το αυτό μέλος, κατά το, «... ίνα ομοθυμαδόν εν ενί στόματι δοξάζητε τον Θεόν και πατέρα τού Κυρίου ημών Ιησού Χριστού»⁶.

Η διαφοροποίηση των δύο μουσικών πολιτισμών οφείλεται στο γεγονός ότι η Δύση έδωσε προτεραιότητα στην μουσική, η οποία, τελικώς, κατέστη αυτοσκοπός. Στην δυτική Πολυφωνία, ο λόγος, όταν υπάρχει, περιορίζεται σε δεύτερο ρόλο, είναι φτωχός και κατά την Πολυφωνική εκτέλεση καλύπτεται, συγχύζεται και χάνεται από το συνήθως δαιδαλώδες μέλος. Στην προσευχητική μουσική τής Δύσεως η πενιχρά εκτίμηση του λόγου φθάνει ακόμη και στην παντελή αποβολή του, προϊόν αυτό τής θεολογικής τακτικής και διδασκαλίας, «πίστευε, και μη ερεύνα».

Όμως, στην Βυζαντινή και μετα-Βυζαντινή μελοποιία ζητούμενο είναι η προβολή τού άφθαστου βιβλικού και υμνογραφικού (ελληνικού, βεβαίως) λόγου, ο οποίος καθίσταται μέσον και όχημα διατυπώσεως της πίστεως και της παραδόσεως. Όπως δεν έχουν αξία οί χρυσοποίκιλτες ενδυμασίες, αλλά τα πρόσωπα, με όποια στολή και αν είναι ενδεδυμένα, έτσι και εδώ, το πολύτιμο δεν είναι το μέλος, αλλ' ο λόγος. Γι' αυτό και η Ψαλτική δεν δέχεται μουσικά όργανα, ούτε γνωρίζει οργανική μουσική άνευ παρουσίας λόγου.

Στην Νέα Μέθοδο, ο Μονοφωνικός χαρακτήρας τής Ψαλτικής δεν μετεβλήθη, όμως, το νέο σύστημα, επηρεασμένο από «διαφωτιστικές» τάσεις, ανέχεται πολυφωνικές μεταχειρίσεις εκκλησιαστικών μελών, συνήθεια η οποία ταλανίζει την Ορθόδοξη Λατρεία από την εποχή τής Βαυαροκρατίας έως σήμερα. Όταν δε το υβρίδιο⁷ της «Βυζαντινής Πολυφωνίας» περιορίστηκε (δυστυχώς, δεν έχει ακόμη εξαλειφθεί εντελώς), άφησε ως κατάλοιπο τα «εναρμονισμένα Ισοκρατήματα», για να μη εκλείψουν ποτέ οι στρεβλώσεις τής Λατρείας και τα προσκόμματα στον προσευχόμενο λαό.

6. Ρωμ., ιε' 6.

7. Βλ. Κ.Χ.Καραγκούνη, «Μουσικός Συγκρητισμός στην Ψαλτική Τέχνη. Επιπτώσεις στην σύγχρονη Ορθόδοξη Λατρεία», ανακοίνωση στην 3η Επιστημονική Ημερίδα της Ανωτάτης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Αθηνών, «Συνέχεια και Ασυνέχεια στην Πολιτισμική Ταυτότητα» (Τρίτη 8 Μαΐου 2018). Το κείμενο δημοσιεύθηκε στο βιβλίο Κ.Χ. Καραγκούνης, «Άνοιξον ημών το στόμα και πλήρωσον αυτό της Σης αινέσεως...» Συναγωγή άρθρων, μελετών και δοκιμίων για την ιερά Ψαλμωδία και την Ψαλτική Τέχνη, εκδόσεις ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ, Βόλος 2018, σελ. 351 κ.εξ..

ν. Αυτονόμηση των Σημαδίων. Αναφέρθηκα ήδη στην αυτονόμηση ως τάση η οποία παρατηρείται και στην μουσική. Στην Νέα Μέθοδο την απόλυτη αυτονόμηση γνώρισαν οι λεγόμενοι Φωνητικοί Χαρακτήρες, αφού, παραλλήλως με την επινόηση της νέας γραφής, υιοθετήθηκε και στην Ψαλτική η έννοια του «χρόνου»: θεσπίστηκε η καταμέτρηση των χρονικών μονάδων και η επισήμανση Μέτρων διά Διαστολών με νοοτροπία Πενταγράμμου, δεδομένα για τα οποία η Παλαιά Μέθοδος αδιαφορούσε. Αυτή η σαφώς δυτική επιρροή επέφερε δύο επιπτώσεις:

α') Τα Φωνητικά Σημάδια έπαψαν να αποτελούν δομικά στοιχεία των μελικών «θέσεων» (οι οποίες στην παλαιά γραφή λειτουργούν ως εικόνες) και πλέον συντίθενται αυτονομημένα ως επάλληλοι κρίκοι μουσικής αλυσίδας, ως απλές οριζόντιες προεκτάσεις μιάς σχινοτενούς σειράς μουσικών φθόγγων.

β') Στην παλαιά μέθοδο ο ψάλλων έβλεπε τις μελικές «θέσεις» ως εικονίδια και έψαλλε από μνήμης την μουσική φράση που αντιστοιχούσε σε κάθε εικονίδιο, με την απλότητα και αμεριμνησία την οποία σήμερα συναντούμε σε έναν παραδοσιακό ερμηνευτή τραγουδιών «της τάβλας». Αυτός εκτελεί με την φωνή του δυσκολότατα μουσικά σχήματα, με απίστευτη φωνητική ευστροφία και τεχνική άνεση, χωρίς, εντούτοις, να αντιλαμβάνεται, τί στην πραγματικότητα «εκτελεί». Έχοντας «άγνοια κινδύνου», αγνοεί το λεγόμενο «άγχος τού μουσικώς εγγραμμάτου καλλιτέχνου», ο οποίος επιβαρύνεται από το φορτίο για μία άφθογη, κατά το δυνατόν ακριβέστατη εκτέλεση. Συνήθως, ο τελευταίος «χάνεται στο μέτρημα» του χρόνου και αστοχεί στην καλλιτεχνική ερμηνεία, για να μη χάσει την σημειογραφική λεπτομέρεια: πολλάκις, εξαιτίας τούτου αποκτά και ψυχώσεις ή μανίες.

Η Νέα Μέθοδος εγκατέλειψε τις αρετές τής απλότητας και αμεριμνησίας, οι οποίες εστόλιζαν την παλαιά γραφή -παρά τις δυσκολίες της- και θεμελιώθηκε επάνω στον μουσικό ορθολογισμό τής Δύσεως, στην νοοτροπία «ό,τι βλέπω, εκτελώ» με τρόπο πειθαναγκαστικό και ψυχοφθόρο.

Η τραγικότερη, όμως, συνέπεια είναι ότι ο νους τού ψάλλοντος, μέσω «δεξιού πειρασμού», κατά τους Πατέρες, αποσπάται από τα σπουδαία και υψηλά σε ευτελή και δευτερεύοντα. Αντί ο Ιεροψάλτης να προσέχεται ψάλλων, ψάλλει προσπαθώντας να μετρήσει χρονικές διάρκειες και να εκτελέσει εγχρόνως επιτηδευμένα φωνητικά «γυρίσματα». Με κερκόπορτα την Νέα Μέθοδο, υπεισήλθε

στην Ορθόδοξη Ψάλτικὴ ἢ αυτονόμηση, ὁ σχολαστικισμὸς καὶ ὀρθολογισμὸς τῆς Δυτικῆς Μουσικῆς, στοιχεῖα προφανῶς οφειλόμενα στὴν δυτικὴ θεολογικὴ σκέψη τῆς εποχῆς διαμορφώσεως τῆς ἐν λόγω τέχνης. Ἰδοῦ, ἡ πονηρία τοῦ Αντικειμένου, ποὺ μισεῖ καὶ ἀντιμάχεται καθέναν καὶ καθεὶ διὰ τοῦ ὁποῖου υμνεῖται ὁ αὐτοῦ καὶ ἡμῶν Δημιουργός, ὁ Ἅγιος Τριαδικὸς Θεός.

vi. Ὁ Τονικὸς Ρυθμὸς τῆς Ψάλτικῆς. Ἰδιαιτέρως ἐντονη παρουσιάζεται ἡ Δυτικὴ ἐπίδραση καὶ στὸ ζήτημα τοῦ Ρυθμοῦ.

- Ὁ Ρυθμὸς στὴν Δύση καταμετρεῖται χρονικῆς μονάδες, οἱ ὁποῖες περικλείονται ἐντὸς τυποποιημένων ρυθμικῶν σχημάτων (Μέτρων $2/4$, $3/4$, $2/8$, $3/2$ κ.τ.ό.), ἐπαναλαμβανομένων τακτικῶς καὶ περιοδικῶς. Τὸ βασικὸ δομικὸ στοιχεῖο αὐτῶν τῶν ρυθμικῶν σχημάτων, ἡ χρονικὴ μονάδα (χρόνος), μπορεῖ νὰ διαιρεῖται ἢ νὰ πολλαπλασιάζεται.

- Ἀντιθέτως ἀπὸ τὰ βάρη τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερα τὸ ἐλληνικὸ μουσικὸ αἶσθημα δὲν ἀποδέχεται κατάτμηση τοῦ χρόνου (Σημείου). Θεωρεῖ τὸ Σημεῖο ἀτμητο, ἀλλὰ καὶ μόνον τοῦ μὴ ἐκτελέσιμο· χρειάζονται ἓνα ἢ δύο ἀκόμη Σημεῖα, γιὰ νὰ προκύψει ἓνας 2σημος ἢ 3σημος «Πους» (πόδι). Ἀφοῦ σχηματιστεῖ ἓνας «Πους», ἀπαιτεῖται ἄλλος ἓνας γιὰ νὰ βηματίσουν μαζί τὸ μικρότερο ρυθμικὸ σχῆμα, τὸν 4σημο (ὅπως ὁ ἄνθρωπος· δὲν δύναται νὰ οδεύει μὲ ἓνα πόδι). Διὰ τῆς αὐτῆς λογικῆς προκύπτουν 5σημοι, 6σημοι, 7σημοι, 8σημοι, 9σημοι, 10σημοι καὶ λοιποὶ Ρυθμοί. Αὐτὴ ἡ ἰδιαίτερη αἴσθηση τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὸν Ρυθμὸ διαμορφώνει κάθε τους αὐθεντικὴ μουσικὴ ἔκφραση.

Τὸ ἴδιο ρυθμικὸ αἰσθητήριον υιοθέτησε αὐτονοήτως καὶ ἡ Ψάλτικὴ Τέχνη καθὼς μετέβη ἀπὸ τὴν ἀρχαιοελληνικὴν στὴν Βυζαντινὴ καὶ μετὰ-Βυζαντινὴ μουσικὴ παράδοση, μὲ μίαν μόνον διαφοροποίηση, (ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ ἐκκλησιαστικὴ τέχνη): Τὰ ρυθμικὰ τῆς σχήματα δὲν εἶναι περιοδικά, γιὰ νὰ μὴ προκαλεῖται χορευτικὴ διάθεση στὸν πιστὸ λαὸ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θείας Λατρείας. Ἐναλλάσσονται τελείως ἀκανόνιστα, συμφώνως πρὸς τὶς τονισμένες συλλαβὲς τοῦ ὑμνογραφικοῦ κειμένου. Ἐτσι, τὸ ἰσχυρὸ μέρος τοῦ Ρυθμικοῦ Ποδός, ἡ ἀρχὴ τοῦ (ἢ θέση), οφείλει νὰ συμπίπτει πάντοτε μὲ τονιζόμενὴ συλλαβὴ λέξεως· ἐξ οὗ καὶ Τονικὸς Ρυθμὸς.

Ἡ Νέα Μέθοδος γνωρίζει τὸν Τονικὸ Ρυθμὸ. Ἡ ἀπὸ αἰῶνων ζῶσα ψάλτικὴ παράδοση τὸν ἐφαρμόζει ἀδιαλείπτως στὴν Πράξη, εἴτε συνειδητῶς, βάσει θεωρητικῆς γνώσεως, εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἐκφραστῶν τῆς, ἐμπειρικῶς, διὰ τῆς ἐξ ἀκοῆς προφορικῆς τηρήσεώς του.

Δυστυχώς, το εγχειρίδιο - «μανιφέστο» τής Νέας Μεθόδου, το *Μέγα Θεωρητικόν* τού Χρυσάνθου, ενώ περιγράφει τον Τονικό Ρυθμό, στην πράξη τον παρακάμπτει, δίδοντας, εν τέλει, βαρύτητα στην δυτικού τύπου καταμέτρηση του μουσικού χρόνου. Προσφέρει, μάλιστα, παραδείγματα εκκλησιαστικού μέλους διηρημένου σε περιοδικό Ρυθμό 4/4, ο οποίος δεν σέβεται τον περί Τονικού Ρυθμού κανόνα. Έκτοτε, η πλειοψηφία τών διδασκάλων τής Ψαλτικής, έχοντας και κάποια «γέυση» Πενταγράμμου, υιοθέτησε ακρίτως την δυτική καταμέτρηση τού μουσικού χρόνου, εφαρμόζοντάς την με προκρούσκειο τρόπο και επιβάλλοντας στους μαθητές τις γνωστές δυτικόφερτες κινήσεις τής χειρός για τον 2σημο, 3σημο και 4σημο Ρυθμό.

Σε αυτά προσετέθη και άλλη παρανόηση: η συνήθεια των παλαιών ψαλτών να μετρούν τους 2σήμους ή 3σήμους Πόδας με μία απλή κρούση τής χειρός παρανοήθηκε και θεωρήθηκε ως δυτικού τύπου καταμέτρηση 2/4 ή 3/4. Ιδού η τεραστία διαφορά:

- Στην Δυτική Μουσική προκειμένου να μετρηθεί το μικρότερο Μέτρο, 2/4, 2/8 κ.τ.ό., το χέρι τού μουσικού πραγματοποιεί δύο κινήσεις: μία «θέση» και μία «άρση». Το χέρι κατέρχεται καθέτως επί μιάς σταθεράς ή νοητής επιφανείας, κτυπά την επιφάνεια, αλλά δεν επιστρέφει αμέσως: παραμένει κάτω ακίνητο για ίσο χρονικώς διάστημα με την κάθοδο του χεριού. Εν συνεχεία, ανέρχεται, παραμένει ακίνητο στην άνω θέση για διάστημα ίσο με την ανοδική κίνηση του χεριού και έτσι ολοκληρώνεται η καταμέτρηση δύο χρόνων. Δηλαδή, αυτή η μέτρηση έχει τέσσαρες ισόχρονες φάσεις: i. κάτω κίνηση/κρούση - ii. στάση - iii. άνω κίνηση - iv. στάση

- Αντιθέτως, στην Ψαλτική η καταμέτρηση ενός μουσικού χρόνου ή ενός Ποδός γίνεται, εκ παραδόσεως, με μία απλή κρούση τής χειρός επί σταθεράς ή νοητής επιφανείας. Στην κρούση, όμως, αυτή το χέρι κατέρχεται καθέτως επί της επιφανείας, κτυπά και -χωρίς καμμία καθυστέρηση ή παύση- αναπηδά αμέσως (ως ελαστική σφαίρα) και ανασκάνεται στο αρχικό σημείο εκκινήσεως. Η διαδικασία μπορεί να δείχνει ότι περιλαμβάνει δύο κινήσεις, κατάβαση - ανάβαση, αλλά στην ουσία είναι μία, διμερής - αλλ' ενιαία, κίνηση Καταβαβάσεως.

Το πράγμα δεν είναι τυχαίο και άνευ θεολογικού συμβολισμού. Η διμερής - αλλ' ενιαία κίνηση υπενθυμίζει στον ψάλλοντα την ενιαία και αδιαίρετο Θεανθρωπίνη φύση τού Ιησού Χριστού. Η Καταβανά-

βαση δίδει ομολογία πίστεως, ότι «ο Λόγος σαρκὸς ἐγένετο»⁸ και πάλι ἀνήλθε εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, «ὅπου ἦν το πρῶτερον»⁹. Ὅτι το χέρι δεν μένει κάτω, ἀλλ' ἀνέρχεται ἀμέσως, ομολογεῖ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δεν ἀνemieύθη με τὴν ἀμαρτία τοῦ «κόσμου»: θυμίζει δε και τὴν Βάπτισή Του, ὅταν «βαπτισθεῖς ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη εὐθύς ἀπὸ τοῦ ὕδατος»¹⁰. Ἀκόμη, ἡ ἐνιαία Καταβανάβαση τῆς χειρὸς θυμίζει το, «έσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν»¹¹.

Τί να πούμε για τις κινήσεις τῆς χειρὸς κατά τον δυτικό τρόπο; Ἐχουν μέσα τους αὐτονόμηση (παντοῦ ἢ αὐτονόμηση). Ἄλλο ἢ «θέση», ἄλλο ἢ «ἄρση»: μόνη ἢ «θέση», μόνη ἢ «ἄρση». Μέτρησε ἓνα χρόνο ἢ «θέση» και ολοκλήρωσε τὴν ὑπαρξή τῆς: ἢ «ἄρση», ἀκολουθως, θα μετρήσει ἄλλο χρόνο. Θα ολοκληρώσει το ἔργο τῆς μόνη και θα χαθεῖ μόνη. Ὅμως, ἡ Γραφή τονίζει: «ουαί αὐτῷ τῷ ἐνί, ὅταν πέση και μὴ ἢ δεῦτερος ἐγείραι αὐτόν.»¹²

Ἡ ἐνιαία κίνηση Καταβαναβάσεως, βεβαίως, ἀπαντά σε ὅλη τὴν ὑφήλιο: δεν εἶναι ἐπινόηση τῆς Ψαλτικῆς (θυμίζω, ἐπὶ παραδειγματι, τὰ λεγόμενα «ντουμ-τέκια»¹³ τῆς Ἀραβοπερσικῆς Μουσικῆς). Πρόκειται για μία ἀπλή, φυσικὴ κίνηση. Ὅμως, ἡ Δυτικὴ Μουσικὴ ἐπέλεξε να τὴν σπάσει στα δύο. Διότι, ὅπως θα δοῦμε και στα ἐπόμενα, ἀντίληψη και φιλοσοφία τοῦ δυτικοῦ κόσμου ἀποτελεῖ ἢ πρόοδος διὰ τῆς διαιρέσεως. Και για να μὴ θεωρηθῶ ὅτι αὐθαιρέτως ἢ ἐμπαθῶς λέγω, ἰδοῦ, σχετικὸ παράδειγμα: Ὅταν στην Ψαλτικὴ ἐπισημαίνουμε ρυθμικὰ σχήματα, ἐνώνουμε Πόδες. Ἐνδιαμέσως σημειώνουμε «Διαστολές», ἀλλὰ για να μὴν ὑπάρξει παρανόηση ὅτι διαιρούμε, ἐνώνουμε τοὺς Πόδες με «Συζεύξεις». Ἀντιθέτως: ὅταν στην Δυτικὴ Μουσικὴ καταγράφουμε τον Ρυθμὸ μίας Συνθέσεως, λέμε ὅτι χωρίζουμε Μέτρα.

Ἡ κατάργηση τοῦ Τονικοῦ Ρυθμοῦ στην Νέα Μέθοδος και ἢ ἀντικατάστασή του ἀπὸ δυτικότερες τεχνικὲς, πέρα ἀπὸ τις σοβαρότατες ἀλλοιώσεις τις ὁποῖες ἐπιφέρει στην ἐρμηνεία των μελῶν, ἐν τέλει, ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοὺς ψάλλοντας -διδασκάλους ἢ μαθητές- τὴν

8. Ἰωάν., α' 14.

9. Ἰωάν., ζ' 62.

10. Ματθ., γ' 16.

11. Α' Κορινθ., ζ' 16.

12. Ἐκκλησιαστής, δ' 10.

13. Ντουμ-τεκ: Κρούσεις των χειρῶν ἐπὶ των γονάτων καθημένου μουσικοῦ, πρὸς καταμέτρηση των μουσικῶν χρόνων· ἐπιστήμη ολόκληρη!

ομολογίαν τής πίστεως και το παιδαγωγικό στοιχείο από την διδασκαλία τών εκκλησιαστικών ύμνων.

vii. Τα Φθογγόσημα (Νότες). Πάλι εδώ περί ενώσεως και διαιρέσεως:

- Στην Ψαλτική έχουμε τα λεγόμενα Φωνητικά Σημάδια. Η παλαιά μέθοδος τα αντίστοιχα σημάδια ονόμαζε «Φωναί». Η Νέα Μέθοδος τα ονόμασε Χαρακτήρες Ποσότητος: δηλαδή, σημάδια που μας υποδεικνύουν, πόσο να ανεβάσουμε ή να κατέβουμε την φωνή μας. Δεικνύουν, δηλαδή, ποσόν, αξία.

- Οι Νότες στην Δυτική Μουσική λέγονται «Αξίες». Οποία ομοιότητα με την Νέα Μέθοδο! Ή, ορθότερον, οποία καταφανής επίδραση του πνεύματος της Δύσεως στην Νέα Μέθοδο. Όλα μετρώνται με την αξία τους: «την τιμήν τού τετιμημένου...»¹⁴

- Στην Ψαλτική κάθε Φωνή έχει και χρονική διάρκεια ενός χρόνου. Τα δύο αυτά λειτουργούν αδιάσπαστα: Όταν ανεβαίνω μία Φωνή, συνάμα δαπανώ έναν χρόνο. Δεν ανεβαίνω πρώτα την Φωνή και μετά κρατώ τον χρόνο· δεν γίνεται. Ούτε κρατώ πρώτα τον χρόνο και μετά ανεβαίνω την Φωνή· δεν γίνεται. Φωνή και χρόνος απαρτίζουν το «συναμφότερον». Με πολύ παιδαγωγικό τρόπο, αυτό παραπέμπει στον άνθρωπο: Σώμα και ψυχή δεν είναι δύο στοιχεία που ενώθηκαν και εν τέλει χωρίζονται, αλλά έν· το «συναμφότερον».

- Ένα Φθογγόσημο πλήρες, με Φωνή και διάρκεια, είναι «ελεύθερο». Πώς φαίνεται η «ελευθερία» του; Μπορεί να λειτουργήσει και μικροποικιλιατικώς: Η Πεταστή, εκτός της μιάς αναβάσεως, είναι ελεύθερη να κάνει και πέταγμα· φυσικά εντός χρόνου, όχι ασύδοτα. Η Οξεία, εκτός της μιάς Φωνής, εάν θέλει μπορεί να πεταχθεί οξύτερα και να επιστρέφει, πάντοτε εντός χρόνου. Η Υπορροή, εκτός από δύο συνεχόμενες καταβάσεις, μπορεί και να «γουργουρίσει» καλλωπιστικώς μέσα στον φάρυγγα (όχι στον λάρυγγα). Ομοίως, όλοι οι Φωνητικοί Χαρακτήρες έχουν ελευθερία και την προσφέρουν απλόχερα στον ερμηνευτή τους, διότι η ελευθερία είναι δώρον Θεού και «όστις λαμβάνει δωρεάν, δωρεάν δίδει»¹⁵.

- Στην Δύση οι Νότες δεν έχουν Φωνή παρά μόνον διάρκεια. Μία «Αξία» εκτός Πενταγράμμου έχει διάρκεια, αλλά Φωνή δεν έχει.

14. Μαθθ., κζ' 9.

15. Μαθθ., ι' 8: «Δωρεάν έλάβετε, δωρεάν δότε.»

Για να λάβει Φωνή, πρέπει να μπει στις Γραμμές ή στα Διαστήματα του Πενταγράμμου. Δεν είναι ελεύθερη· είναι ετερόφωτη. Χωρίς το Πεντάγραμμο -μάλιστα, χωρίς το Κλειδί τού Πενταγράμμου- είναι άχρηστη. Το Κλειδί κρατά για τον εαυτό του τα πρωτεία. Αυτό δίδει νόημα στις ευθείες -ως καρδιογράφημα τεθνεώτος- γραμμές τού Πενταγράμμου. Καθένας ας κάνει «ελεύθερα» τους συνειρμούς του.

- Μία Αξία τής Δυτικής Μουσικής δεν είναι ελεύθερη να διαποικιλθεί από μόνη της· χρειάζεται ειδική οδηγία και άδεια. Αν δεν της επιτραπεί να δυναμώσει, δεν έχει δικαίωμα να δυναμώσει. Πόσο θα δυναμώσει; Όσο ακριβώς τής επιβάλουν· ούτε παραπάνω ούτε παρακάτω. Αν δεν της υποδείξουν να σβήσει σταδιακώς, δεν έχει δικαίωμα να το πράξει μόνη της. Ακόμη και τα συναισθήματά της πειθαναγκάζονται: Τώρα να είσαι χαρούμενη, τώρα λυπημένη, τώρα τίποτα!

Όταν οι Ψάλτες αντιμετωπίζουν την Σημειογραφία τής Νέας Μεθόδου με νοοτροπία Πενταγράμμου, ψάλλοντας μόνο το καταγεγραμμένο και όχι το πνεύμα τής παρασημάνσεως του μέλους, εκπίπτουν σε έναν στείρο μουσικό ορθολογισμό. Αυτός επιβάλλει ανελευθερία στην έκφραση και αποβλέπει στην απαρέγκλιτο τήρηση του «γράμματος του Νόμου». Στον αντίποδα· όταν ο ψάλλων υπερβαίνει και καταστρατηγεί τα όρια της σημειογραφικής ελευθερίας, ψάλλοντας αυτοσχεδιαστικώς και εισάγοντας καρκινώματα στο καθαρό σώμα τού εκκλησιαστικού μέλους, πάλι εκπίπτει σε μία ασυδοσία εκφράσεως και επηρμένη ερμηνεία κατά το δοκούν, προτεσταντικής νοοτροπίας. Απορρίπτοντας κάθε παράδοση και καθοδήγηση από τους κανόνες «αρίστου μέτρου» τής Ορθοδόξου εκκλησιαστικής μελοποιίας, αδιαφορεί για τις τεράστιες αρνητικές επιπτώσεις των ψαλτικών του επιλογών στην θεία Λατρεία (στρεβλώσεις τής Λατρείας, προσβολή και διακωμώδηση των Μυστηρίων) και για τα προσκόμματα στον προσευχόμενο λαό (αποσάθρωση της προσευχής αυτών). Πρόκειται για οδυνηρά φαινόμενα εκκοσμικεύσεως και μουσικού συγκρητισμού.

viii. Τα Προσθετικά Χρονικά Σημεία (Αργείες). Στην Ψαλτική, ως ήδη εγράφη, οι Φωνητικοί Χαρακτήρες έχουν διάρκεια ενός μόνου χρόνου (σπουδαιότατο ηθικό δίδαγμα αυταρκειάς και αποφυγής τής πλεονεξίας ή του θησαυρισμού). Όταν υφίσταται ανάγκη αυξήσεως της χρονικής διαρκείας ενός Φωνητικού Σημαδίου, προστρέχουν να συνδράμουν κάποια άλλα Σημεία, ονομαζόμενα Χρονικά. Αυτά, έχον-

τας βαθιά διάθεση προσφοράς, προστίθενται σε μία Φωνή, ενώνονται μαζί της αγαπητικώς και της προσφέρουν την δική τους χρονική διάρκεια. Αν, επί παραδείγματι, ένα Ολίγον χρειάζεται να χρονοτριβήσει τέσσαρες χρόνους, σπεύδει η Τριπλή και προσφέρει, αφιλοκερδώς, ελεημόνως και θυσιαστικώς τον εαυτό της. Πλέον, τα δύο Σημάδια, αδιασπάρτως ενωμένα, έχουν διάρκεια τεσσάρων χρόνων. Πόσο θαυμάσιο δίδαγμα προσφοράς, ελεημοσύνης, αυτοθυσίας και ενότητας, όπως η ενότητα στο Σώμα τού Χριστού, στην Εκκλησία. Η σπουδή τών ιδιοτήτων και λειτουργιών τής Σημειογραφίας διδάσκει και παιδαγωγεί εις Χριστόν τον μυημένο σπουδαστή.

- Η δυτική μουσική γραφή δεν γνωρίζει τέτοιες ευαισθησίες. Η βασική Αξία, το Ολόκληρο, έχει από μόνο του μία καλή περιουσία τεσσάρων χρόνων, την οποία αυτοδιαχειρίζεται αυτόνομα και χωρίς αρωγούς.

ix. Τα Διαιρετικά Χρονικά Σημεία (Συνάγματα). Στην δυτική νοοτροπία δεν προστίθενται χρόνοι, όπως στην Ψαλτική, αλλά διαιρείται το Ολόκληρο και κατατέμενεται χρονικώς σε Ήμισυ, Τέταρτο, Όγδοο, Δεκατοέκτο, κ.ο.κ..

Η Νέα Μέθοδος, σαφώς επηρεασμένη από την Δυτική Μουσική, υιοθέτησε την διαίρεση του μουσικού χρόνου και οδήγησε το πράγμα σε σύγχυση. Αναγκάστηκε να επινοήσει Σημάδια τα οποία προκαλούν διαίρεση του χρόνου στα δύο, τρία, τέσσαρα ή και περισσότερο, ονόμασε δε τα Σημάδια αυτά Διαιρετικούς Χρονικούς Χαρακτήρες ή Διαιρετικούς Χαρακτήρες Χρόνου ή Διαιρετικά Χρονικά Σημεία ή όπως αλλιώς, αλλά, πάντως, «Διαιρετικά».

Όμως, εδώ συμβαίνει κάτι θαυμάσιο. Ενώ η θεωρία τής Νέας Μεθόδου κατευθύνει τα πράγματα σε μία δυτικότροπη μουσική σκέψη, η ζώσα παράδοση αντιστέκεται σθεναρώς διά της προφορικής της. Ιδού πως:

Η μεν θεωρία λέγει:

- «Το Γοργόν διαιρεί τον χρόνο σε δύο ίσα μέρη.»

Ο δε διδάσκαλος εξηγεί, πώς γίνεται αυτό:

- «Το Γοργόν ενώνει τον Χαρακτήρα στον οποίο τίθεται με τον αμέσως προηγούμενό του Χαρακτήρα.»

Δηλαδή, ενώ το Γοργόν είναι Διαιρετικός Χαρακτήρας, εν τέλει, ενώνει δύο Σημάδια. Ισχυρά και ακλόνητη προφορική της, η οποία δεν ξεριζώνεται εύκολα.

Πώς ονόμαζαν οι προ της Νέας Μεθόδου τα Σημεία τα οποία σήμερα καλούνται Διαιρητικά; Συνάγματα, διότι εσύναζαν σε ένα χρόνο δύο ή περισσότερα Σημάδια!

Δεν γνωρίζει η Ορθοδοξία διαίρεση, όσο και αν έξωθεν επιρροές και επιδράσεις συννεφιάζουν κάποτε τον ορίζοντα...

Αντί Επιλόγου

Η επιστήμη της Βυζαντινής Μουσικολογίας, νεωτάτη ούσα, αγωνίζεται ακόμη να δώσει απαντήσεις σε θεμελιώδη ιστορικά ή θεωρητικά, παλαιογραφικά ή σημειογραφικά, μορφολογικά ή ερμηνευτικά ζητήματα περί την Ψαλτική Τεχνη, ενώ ακόμη δεν έχει ολοκληρωθεί η αναλυτική καταλογογράφηση και περιγραφή των βυζαντινών και μετα-βυζαντινών Ψαλτικών χειρογράφων πηγών της και η κριτική έκδοση των ελαχίστων θεωρητικών συγγραφών γι' αυτήν.

Μέχρι να λυθούν όλα τα ανωτέρω, η ενασχόληση με επιστημονικούς κλάδους όπως η Θεολογία περί την Ψαλμωδία, η Φιλοσοφία περί την Ψαλτική, η Ψυχολογία στην Ψαλτική Τέχνη, η Ανθρωπολογία τής Λατρευτικής Μουσικής τής Ορθοδόξου Ανατολής, η Κοινωνιολογία τής Ψαλτικής, η Αισθητική τής Βυζαντινής και μετα-Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής, η Ψαλτική στην Μουσικοθεραπεία και άλλα όμοια, δυστυχώς, θα αντιμετωπίζονται ως πάρεργα και δευτερεύοντα, παρότι δεν είναι διόλου τέτοια· αντιθέτως, μάλιστα.

Όταν ευδοκήσει ο Άγιος Τριαδικός Θεός να ασχοληθούμε σοβαρώς και με εκείνα, ίσως οι επιστημονικοί μας οφθαλμοί ανοιχθούν διαφορετικώς ενώπιον της σπουδαιότητας και αναντικατάστατης αυτής λειτουργικής τέχνης.

Όσον αφορά δε την διερεύνηση των δυτικών θεολογικών επιρροών και επιδράσεων στην διαμόρφωση της εν χρήσει σήμερα Ψαλτικής Τέχνης, ότι εγράφη στην παρούσα εργασία, θεωρώ, ότι είναι μόνον η «χορυφή του παγόβουνου». Απαιτούνται πολλές ακόμη και εις βάθος παρατηρήσεις και μελέτες, προκειμένου να διεισδύσουμε εις τον σχεδόν αχαρτογράφητο θησαυρό τής Θεολογίας τού Εκκλησιαστικού Μέλους και εις τα περί αυτήν μεγάλα, αλλ' έτι αναπάντητα, ζητήματα. Γένοιτο.

Εκδοτική Επιτροπή:

Πρόεδρος: καθ. Μιχαήλ Μαντζανάς
Μέλη: αν. καθ. π. Βασίλειος Θερμός
αν. καθ. Κων/νος Χαριλ. Καραγκούνης
αν. καθ. Αθανάσιος Παπαθανασίου
επ. καθ. π. Δημήτριος Κουτσούρης
επ. καθ. Σπυριδούλα Γρ. Κωσταρά
επ. καθ. Βασιλική Β. Μαυροσκά

Επιμέλεια Εκδόσεως:

αν. καθ. Κων/νος Χαριλ. Καραγκούνης
επ. καθ. Σπυριδούλα Γρ. Κωσταρά

Το μυστήριο της Ιερωσύνης και ο Ορθόδοξος κληρικός, ο εορτασμός των 200 ετών από τη λαμπρή εθνεγερσία των Ελλήνων και οι αντίκτυποι στο σήμερα είναι οι κεντρικοί άξονες του Β΄ Διεπιστημονικού Συνεδρίου της ΑΕΑΑ (Μάιος 2021).

Ζώντας εντός ενός ταχύτατα μεταβαλλόμενου κόσμου, διαπιστώνουμε πως η Εκκλησία βρίσκεται σε μια πορεία αναζήτησης της ταυτότητάς της, με έντονο το βάρος της τροχιάς του παρελθόντος, καθώς δεν φαίνεται να έχει αναπτύξει επαρκώς τις οπτικές και δεξιότητες που απαιτούνται από τις σύγχρονες εξελίξεις. Κι ενώ ομιλούμε για μυστηριακή θεία έκφραση, όταν αναφερόμαστε στην Ιερωσύνη, δεν παύει εντός της ιστορίας του μυστηρίου της Θείας Οικονομίας να παρεισφρέει έντονα το ανθρώπινο στοιχείο, αφού άλλωστε αποτελεί βασικό της συστατικό. Συνεπώς, μπορούμε αλλά και οφείλουμε να επιδιώξουμε μια αυτοκριτική, έναν αναστοχασμό ρόλων και δεδομένων, με στόχο την αναζωπύρωση, ώστε να συνεχίσει η έμπνευση στους νέους ανθρώπους.

Επιπλέον, η ΑΕΑΑ στις επιστημονικές της δράσεις, πάντα τιμά τον προστάτη της Άγιο Νεκτάριο, υπό τη σκέπη του οποίου ελπίζουμε να είμαστε και να πορευόμαστε. Ελάχιστη τιμή στη συμπλήρωση 100 ετών (1920- 2020) από την κοίμησή του αποτελεί ο παρών τόμος Πρακτικών.

Δρ Δρ Βασιλική Β. Μαυροσκά
Επίκουρη Καθηγήτρια Α.Ε.Α.Α.

